

KERTI JÓZSEF: LIRICA LUI GYÖRGY ARANKA REZUMAT

Cuvinte-cheie: György Aranka, secolul al XVIII-lea, istoria literaturii, literatura iluminismului, clasicism, „közköltészet” (poezii populare), publicitate literară, problema limbii, istoria recepției, critica surselor primare, filologia textului

György Aranka (1737–1817), una dintre cele mai remarcabile personalități ale iluminismului din Transilvania, a devenit cunoscut mai ales ca fondatorul unei asociații științifice, fapt care i-a adus un renume în cercul literaților din epocă. Între cele mai importante activități ale lui Aranka se numără înființarea Societății pentru cultivarea limbii din Transilvania, aceasta fiind o activitate de natură patriotică.

György Aranka nu este considerat un autor de prim rang al literaturii maghiare. Lirica lui nu a atras atenția istoricilor literari, de aceea opera sa literară este mai puțin cunoscută și analizată. Scrierile lui au rămas în manuscris. În cazul lui, putem vorbi doar de un singur volum ieșit de sub tipar în 1806, cu titlul *Elme játékjai* (*Jocuri ale minții*), alături de câteva poezii ocazionale în diferite reviste.

După moartea lui, o parte din manuscrisele care i-au aparținut au trecut în posesia Liceului Catolic din Cluj (de aici, mai târziu la Arhivele Naționale Române), iar cealaltă parte a fost cumpărată de contele Imre Mikó, colecția ajungând astfel în posesia Societății Muzeului Ardelean. Astăzi, acestea se află la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca. O altă parte semnificativă a colecției (mai ales scrisorile și o parte a colecției de poezii manuscriptice) a ajuns în fondul Bibliotecii Naționale Széchényi sau în cele ale Bibliotecii Academiei Maghiare de Științe prin intermediul colecționarilor bibliofili ca Miklós Jankovich sau József Ponorí Thewrewk (Török). Probabil caracterul manuscriptic și accesul dificil la texte a contribuit la ignorarea liricii lui Aranka de către istoricii literari este

cauza absenței, până astăzi, a unei lucrări cuprinzătoare, care să prezinte o imagine mai completă și mai subtilă a poeziei lui.

Elemér Jancsó este istoricul literar care s-a preocupat mai detaliat de poezia lui Aranka în monografia intitulată *Aranka György élete és munkássága* (*Viața și opera lui György Aranka*). O constatare importantă a lui Jancsó este că Aranka a fost poetul liricii obiective. După opinia lui Jancsó, singurul merit al versurilor lui Aranka ar fi abordarea poeziei filosofice prin mijloacele lirismului obiectiv. Concluzia lui este că gustul, erudiția și sânguința acestui poet nu se ridică la valoarea celorlalte realizări ale lui. În antologia *Három veréb hat szemmel* redactată de poetul Sándor Weöres apar mai multe poezii scrise de Aranka. Weöres menționează că acestea se evidențiază prin tematică și ritmică variate, cu propunerea de reconsiderare a valorii poetice a acestei opere, afirmând că Aranka merită mai multă atenție. De poezia lui Aranka s-a preocupat și istoricul literar Emese Egyed. Meritul studiului acesteia din 1994 – *Poéta volt-e Aranka György?* – este evidențierea diferitelor roluri asumate de acesta (fiind uneori considerat poetul versurilor ocazionale, alteori întruchipând filosofia stoicismului). Lucrarea detaliază și ideile filosofice ale poetului, plasându-le în echilibru între ideile personale subiective și obiectivismul cercetătorului. Într-un alt studiu *Kivévn könyveimet és írásaimat és más kézírásokat...* (2000) conturează cariera, imaginea și moștenirea spirituală ale lui Aranka. Studiul *Elme és játék: Aranka György poétikus filozófiája* (*Minte și joc: filozofia poetică a lui György Aranka*, 1998) scris de Zsuzsa Varga, influențat de cercetările lui Emese Egyed, analizează latura filosofică a poeziilor literatului transilvănean. Autorul studiului arată complexitatea poeziei lui Aranka, exemplificând prezența filosofiei naturale a lui Schelling, a filosofiei morale a lui Kant, precum și a filosofiei antice, atrăgând totodată atenția și asupra motivelor preluate din operele lui Anacreon.

Cartea poate fi considerată – într-un anumit fel – continuarea a două lucrări ale aceluiași autor, cea de licență, *Előmunkálatok Aranka György poétikájához* (*Poetica lui Aranka György – Studiu filologic prealabil*, 2012) și cea de master, *Aranka György „virágénekei”* (*Omagiul poetic la Aranka György*, 2014). Menirea acestei cărți este aceea de a fi prima monografie a liricii lui Aranka. O cercetarea mai amplă a arătat că o mare parte a manuscriselor încă nu a fost analizată (marea majoritate a poeziilor lui Aranka nu a fost publicată, nici chiar în volumul său de autor). Scopul cercetării a fost să scoată la iveală aceste texte necunoscute (să dovedească cu metode filologico-textologice rolul de autor al lui Aranka), să identifice un număr și mai mare de poeme, să definească caracterul tipologic al acestora (printre manuscrisele sale se află și poeme aparținând altor autori), să definească spe-

cia poeziilor, să le aranjeze în ordine cronologică arătând și variantele acestora.

Activitatea filologică este o sarcină fundamental interpretativă și, ca atare, contextualizarea textelor lui Aranka s-a dovedit indispensabilă pentru procedurile metodologice ale cărții de înțelegere a cauzelor redactării textelor luate în vizor și datării acestora. Un prim context este determinat o serie de elemente cum ar fi: codul comun (nu numai de limba utilizată, ci și de terminologia epocii); situația comunicațională (nu numai răspunsul la întrebările precum cine se adresează, cui, în ce mod, ci și examinarea situației istorice, politice, sociale); cultura în care aceste texte s-au format; precum și dialogul dintre acestea. Fără reconstruirea și interpretarea acestora ar fi fost imposibilă înțelegerea textelor și așezarea lor în tradiția literară a epocii. La fel de imposibilă ar fi fost așezarea poetului în ierarhia autorilor literari. Era clar de la început că trebuie să analizăm aceste texte împreună cu cele ale contemporanilor: Dávid Baróti Szabó, Benedek Virág, József Péteri Takáts, Mihály Csokonai Vitéz, József Mátyási etc. Fără studierea clasicilor antici, precum Horațiu, Vergiliu sau Ovidiu sau a filosofiei antice nu am fi putut trage o concluzie adecvată privind lirismul lui Aranka. Pe lângă faptul că imitarea anticilor era specifică în epocă (însă nu numai epocii iluministe), Aranka și-a însușit de la aceștia idei morale, care au devenit baza propriei sale filosofii.

Monografia examinează poezia lui György Aranka împărțită în două unități: prima prezintă momentele procesului de creație lirică al lui Aranka, de la prima poezie de ocazie până la apogeul carierei sale poetice și publicarea volumului propriu. A doua unitate studiază universul poetic al lui Aranka, concepția lui privind limbajul și literatura, veleitățile sale de istoric și filosof prin metode comparative, centrate pe text.

Primul capitol intitulat *A Magyar Parnaszszus virágjai: Aranka György kéziratosságyűjteménye közközzen* (*Florile Parnasului Maghiar. Poeziile manuscrise ale lui György Aranka*) prezintă debutul lui ca poet, parcurgând drumul manuscriselor lirice create în Transilvania și ajunse în colecții de pe teritoriul Regatului Ungar. Acest capitol se bazează pe corespondența lui Aranka. Se caută răspunsuri la întrebările dacă această colecție de poezii era amintită sau nu de către autor sau de către literații epocii, care dintre aceștia cunoștea această colecție, ce părere au avut despre ea și ce s-a întâmplat cu aceasta după ce a ajuns în Regat. Tot în acest capitol sunt selectate poeziile care inițial au făcut parte din colecție, dar și care au apărut în diferite alte reviste. Importanța acestui corp de manuscrise nu constă numai în faptul că el include primele încercări poetice ale lui Aranka, putând astfel urmări dezvoltarea sa ca poet, ci și apartenența la acest corpus scris a poemelor care apar în două reviste de renume, *Magyar Mu-*

seum și Orpheus. Pe parcursul cercetării ne-am dat seama că există patru copii ale acestei colecții, dintre care două se află în colecția de manuscrise a Bibliotecii Naționale Széchényi din Budapesta, o copie se găsește în colecția de manuscrise a Bibliotecii Ráday din Budapesta, iar a patra se găsește la Arhivele Naționale ale României, Direcțiunea Cluj. După urmărirea itinerariului colecției, ne-am dat seama că exemplarul ajuns în Regatul Ungar nu s-a mai întors la autor. Rezultatele arată că din cele 72 de poezii, apărute în unicul volum al lui Aranka, *Elme játékjai*, 16 se regăsesc și în carnetul intitulat *Magyar Parnaszszus Virágjai* (*Florile Parnasului Maghiar*), constituind deci o parte semnificativă a volumului.

Următorul capitol are scopul să nuanțeze imaginea de poet a lui Aranka prin examinarea elementelor paratextuale (titlu, date biografice, note de posesor, ordinea poeziilor). Capitolul urmărește drumul parcurs de colecție, identifică rând pe rând posesorii acesteia, re-contextualizează prin metode critice datele recepției, creionând astfel o nouă interpretare. Acest capitol este format din două părți: prima se leagă de examinarea elementelor paratextuale; a doua parte analizează – prin metode microfilologice – structura poemelor în interiorul volumului, dar și procesul de editare a volumelor din epocă. În comparație cu acestea este prezentată structura colecției lui Aranka, logica care se află la baza acesteia, acordând atenție sporită speciei și elementelor de prozodie ale textelor.

Prima parte a capitolului demonstrează că poeziile lui Aranka au ajuns la editorii revistelor literare, dar și în posesia colecționarilor. În Regatul Ungar, pe lângă editorii revistelor Magyar Museum și Orpheus îi putem aminti pe Károly Fejérváry, Antal Szirmay, Miklós Jankovich, iar printre cei transilvăneni se numără contele Zsigmond Haller, József Ponori Thewrek (Török) și Imre Mikó. Volumul manuscriptic al lui Aranka este strâns legat de tradițiile poetice din epocă, lucru evidențiat de aranjarea poeziilor, de principiile urmărite, precum și atitudinea lui privind diferitele tradiții poetice. După analiza compoziției volumelor, s-a creionat intenția lui horațiană de a învăța prin *delectatio*, astfel că volumul se caracterizează prin varietatea poemelor (un amestec de piese distractive și serioase). Această concepție e întregită cu principiul preluat de la Statius (piese improvizate, poezii ocazionale cu o structură liberă), piese cu intenție moralizator-didactice. Poeziile specifice stilului rococo alternează ciclic cu piesele ocazionale. Proiectarea lucrărilor arată că Aranka a experimentat diferitele forme de poezii, inclusiv cea clasică. Ca urmare a analizelor, putem afirma că poetul a practicat mai ales forma prozodică specifică liris-mulului maghiar, în această formă reușind să-și exprime cel mai bine gândurile. În privința conținutului se remarcă, prin analiza unui număr de poezii, faptul că specia poeziilor a fost aleasă de către autor în conformitate cu

principiile sale referitoare la prozodie și specie, forma aleasă fiind compatibilă cu specia, acest poet fiind conștient de talentul și capacitățile sale. Acest lucru este demonstrat de analiza speciilor lucrărilor poetice: colecția este alcătuită în principal de epistole, epigrame și poezii ocazionale.

În capitolul *A Magyar Parnaszus Virágjai szóképekben. Aranka György kéziratoss versei Szirmay Antal versgyűjteményeinek tükrében* (Florile Parnasului Maghiar în imagini. Poeziile manuscriptice ale lui György Aranka în oglinda colecției de poezii a lui Antal Szirmay) se caută răspunsuri la următoarele întrebări: care dintre poeziile lui Aranka sunt preluate de Szirmay și reasezate în *Hungaria in parabolis* sau în alte colecții, cum sunt folosite aceste preluări, cum sunt selectate (din motive practice) și cum sunt receptate. S-a verificat prin metoda criticii surselor rolul de autor al lui Aranka, deoarece în acest sistem, în care poeziile circulă din mână în mână, nu e evident cine este autorul și cine își însușește același text. Compararea textelor prin metode filologice, se arată cum se realizează, prin mijloace poetice concrete, tehnicile de scriere ale unei poezii în cadrul acestei metode de a crea pe diferite nivele: lexical, sintactic, semantic. Astfel putem interpreta textele prin prisma unui nobil cultivat din secolul al XVIII-lea, dar vedem și modul prin care Szirmay transformase unele texte preluate de la acesta în conformitate cu stilul și scopul său, precum și ierarhizarea lui Aranka de către acesta pe paginile volumului său *Hungaria in parabolis*. La baza tehnicii folosite în acest capitol stă metoda textologică elaborată de Imola Küllös și Rumen István Csörsz, doi cercetători renumiți în acest domeniu. Colecția de poezie a lui Aranka, *Florile Parnasului Maghiar* a ajuns deci și în Regatul Ungar. Unul dintre contemporanii lui Aranka, poetul Szirmay și-a propus să salveze de uitare atât operele proprii, cât și creațiile altora în volumul său *Hungaria in parabolis sive commentarii in adagia, et dicteria Hungarorum* (1804, 1807). Cu toate că acesta a amintit doar o singură dată numele lui Aranka în cazul unei poezii, în total sunt șapte poezii a căror autor este Aranka. Aceste șapte poezii sunt marcate ca opere proprii ale lui Szirmay sau scrise de poeți anonimi. Într-o cărtică manuscriptică, denumită *Collectio*, Szirmay a copiat 22 din cele 72 de poezii ale lui Aranka, fără fidelitate textologică. În colecția *Poemata* a lui Szirmay s-au identificat alte poezii scrise de Aranka. Cele preluate nu au fost intacte: s-au prescurtat, s-au transformat ori s-au completat cu versuri proprii. În carte s-a încercat identificarea autorului cu ajutorul unor metode diferite, de la cele textologice până la cele filologice, pentru a defini autorul și compilatorul în acest sistem complicat. S-au realizat analize prin metode comparative pentru înțelegerea motivelor folosirii acestor texte de către Szirmay, a recontextualizării lor în urma cărora au devenit texte deschise.

Capitolul *A kézirattól a nyomtatásig: Aranka György verseskötetének kiadástörténete* (De la manuscrise până la tipărire: editarea poemelor lui Aranka György) parcurge procesul de editare a volumului, reconstruind, pe baza corespondenței, ecoul generat de piesele manuscriptice, trimise de către Aranka contemporanilor săi cu scopul obținerii unor critici constructive, arătându-se totodată și motivația lui patriotică, latura administrativă și financiară a procesului de editare, pentru ca, în final, să se schițeze receptarea volumului și să se evalueze răspândirea acestuia printre cititori. Pentru a cunoaște istoria publicării textelor, s-au studiat în profunzime unele surse primare de informații, cum ar fi corespondența lui Aranka, și s-a modelat atât situația socială cât și contextul socio-cultural în care colecția de poezii a devenit carte.

Ca rezultat, vedem că la început că activitatea de a crea poezii a fost ocazională, o activitate desfășurată în timpul liber al autorului. Înainte de a edita volumul, acesta a fost destul de prudent, deoarece a simțit greutatea responsabilității cauzate de statutul său de promotor al vieții științifice, așa că nu a vrut să dezamăgească națiunea de care a aparținut, nici publicul literar. A fost prudent din acest motiv, dar și din cauza unor prejudecăți legate de statutul de autor literar conform cărora în cercul literaților puteau intra doar cei cu programe poetice majore, aducând contribuții substanțiale la educarea și dezvoltarea spirituală a națiunii (cultivarea limbii, dezvoltarea poeziei patriotice etc.). În corespondența personală, Aranka trimitea și poezii cunoștințelor, de exemplu contelui János Fekete, literaților József Mátyási, Dávid Baróti Szabó, Lajos Schedius, Gergely Édes, Miklós Révai, József Dessewffy. Aceștia fiind și autori de poezii, Aranka aștepta din partea lor o critica a poeziilor sale. Nici după opinii favorabile nu a demarat procesul editării, deoarece corespondența a arătat că datorită crizei sale profunde de autor, planurile de editare au fost mereu amânate. În cele din urmă, volumul său de autor a primit aprobarea în data de 8 octombrie 1805 și volumul a fost imprimat la tipografia lui Mihály Szigethy din Oradea. Punând în context finanțarea, tipărirea, propagarea și vânzarea, precum și indicele care arată vânzarea cărților din epocă, presupunem că numărul exemplarelor vândute a fost scăzut (împreună cu cele trimise în cadou, numărul lor nu poate să fi depășit o sută de cărți vândute). Acest fapt probabil nu îl afectase pe Aranka din punct de vedere financiar, deoarece el considera editarea volumului ca un act patriotic.

Una dintre caracteristicile poeziei din perioada iluministă este imitația poetilor antici (clasici), considerate exemple de urmat, motiv pentru care există un număr mare de traduceri ale poemelor autorilor din antichitate. Nici Aranka nu este o excepție: în poeziile sale se reflectă cultura lui de tip clasic. A încercat și să traducă din Catul, Horațiu, Vergiliu și Iuvenalis. În

capitolul *Klasszikus minták Aranka György költészetében (Horatius példája)* – (Modele clasice în poezia lui György Aranka (Exemplul lui Horațiu) –, pe lângă analiza traducerilor, s-au identificat versuri clasice preluate de către el de la autorii amintiți mai sus. Prin metode comparative bazate pe intertextualitatea operelor s-a arătat care sunt poeziile cele mai des citate de Aranka (autorul lui preferat fiind Horațiu) și cum pot fi interpretate propriile poeme privite din perspectiva anticilor. S-a arătat cum și-a însușit Aranka imaginile, stilul anticilor, cum a adaptat ideile lor mărețe, cum le-a dat un caracter național și local (etnic). La finalul capitolului au fost detaliate ideile sale referitoare la traduceri, în paralel cu ideile și concepțiile caracteristice epocii.

În acest capitol se analizează ce a evidențiat Aranka din creația poetică a scriitorilor antici, modul în care ideile acestora au fost încorporate în operele sale, metoda prin care și-a însușit imaginile și stilul acestora și modul în care le-a adaptat (adaptare pragmatică) și încorporat în propriile poezii. Pe lângă identificarea tematică și stilistică a conținutului, adaptarea poeziilor lui Horațiu a însemnat și autoidentificarea prin atitudinile filosofice horațiene și antice – elemente ale filosofiei vieții cotidiene. Un astfel de mod de viață este evidențiat, de exemplu, de nevoia de a se retrage din zgomotul lumii pentru a reflecta la pacea interioară, spirituală și la echilibru, elemente atât de importante pentru creație, legate de un mod de viață măsurat, stoic, o viață lipsită de pasiuni. Timpul petrecut în mod util este esența modului de viață al lui Aranka, el profesând filosofia vieții, întrucât și-a aranjat întreaga viață în cunoașterea acestor principii. Viziunea epicuriană asupra lumii, simțul vieții *carpe diem* apare la el, ceea ce nu înseamnă o căutare hedonistă a plăcerilor, ci este legată de utilizarea eficientă a timpului, de nevoia de acțiune imediată. Activitatea sa de traducător se desfășoară, de asemenea, în spiritul voinței de a fi util, scopul său fiind de a transmite cunoștințe despre lume dincolo de intențiile sale morale și educaționale, de a îmbogăți și cultiva limba maghiară, precum și de a modela gustul contemporanilor săi prin literatură. Principiile sale de traducere au fost astfel determinate în primul rând de *praxis*. Dincolo de dorința de a echilibra forma și conținutul se află exigența traducerilor perfecte, clasice, iar în spatele traducerilor sale libere se află amprente experimentării lingvistice și stilistice, care pot fi evaluate ca practici retorice apărute din recunoașterea perfecțiunii limbii și științei naționale.

Ca o continuare a celor amintite mai sus, capitolul *Nemzet, nyelv és irodalom kapcsolata Aranka Györgynél (Relația dintre națiune, limbă și literatură la György Aranka)* examinează particularitatea iluminismului conform căreia problema literaturii și cea a limbii sunt strâns legate în această epocă. Pe baza acestui fapt, Aranka prezintă situația limbii maghiare din a doua ju-

mătate a secolului al XVIII-lea, apoi explorează problema alegerii limbii în știință și literatură, inclusiv imitația și originalitatea, examinând comparativ textele lui Aranka cu cele ale contemporanilor săi. Examinarea abordării sale asupra limbii este legată de problema traducerilor, a elementelor ce pot transpuse din anumite limbi în limba maghiară – „testul limbii” dacă folosim expresia lui József Péczeli –, arătându-se totodată modul cum traducerea s-a transformat într-un câmp de competiție pentru literați. Studiul conceptelor de națiune este aici esențial, deoarece de la schimbarea firii unei națiuni s-a așteptat un concept de națiune cu totul nou. S-a sperat o legătură inseparabilă între națiune și limbă, iar, de la activitățile referitoare la dezvoltarea limbii, s-a sperat creșterea substanțială a prestigiului limbii naționale și a literaturii scrise în limba națională. Acestea din urmă completează și misiunea poeziei cu o altă sarcină, și anume cea de a juca rolul de reprezentare a națiunii. Din punctul de vedere al operei lui Aranka, este extrem de important să analizăm problemele epocii referitoare la limba și literatura în limba maternă, căci tocmai dorința de a acționa pentru limba maternă, pentru patria sa, l-a determinat pe Aranka să se alăture curentelor intelectuale lingvistico-literare din acea perioadă începând cu poezii ocazionale, continuând cu traduceri și cu lucrări originale și ajungând – odată cu înființarea Societății pentru cultivarea limbii literare din Transilvania – să devină una dintre figurile emblematice ale iluminismului maghiar transilvănean.

În acest capitol se subliniază faptul că folosirea limbii latine era încă o practică obișnuită în domeniul științific în această perioadă, ceea ce a dus la produse literare bilingve (în latină și maghiară), caracterizând în multe cazuri și opera autorilor care considerau folosirea limbii maghiare ca o vocație, cum ar fi János Fekete, Miklós Révai sau József Benkő. Existau în principiu motive pragmatice pentru scrierea în limba latină, deoarece acest lucru făcea posibilă implicarea autorilor locali în discursul științific european, astfel încât latina era în mod clar limba științei, spre deosebire de limba maghiară, care avea un rol mai modest în însușirea cunoștințelor. Aranka nu a acceptat un astfel de rol al limbii maghiare, nici utilizarea latinei pentru lucrările științifice legate de maghiari, convins de idealuri patriotice maghiare, atașat de istoria culturală maghiară. Nu a apreciat poezia neolatină, pe care a considerat-o anacronică ca și József Péteri Takáts. Din comparația convingerilor poetice ale celor doi poeți a reiese că acești autori aveau rezerve puternice cu privire la poezia latină, fie antică sau modernă, ambii au condamnat copierea, exprimând în schimb necesitatea unei literaturi naționale autentice cu trăsături originale, acordând atenție caracterului și particularităților naționale, deziderate formulate de către József Kármán în programul său literar, în *Introducerea* revistei *Urania*, dar

și de către Benedek Virág în unele poezii. În aceeași parte a lucrării se prezintă, de asemenea, viziunea lui Aranka asupra limbii. Pe baza declarațiilor sale, se poate afirma că acest lucru este legat de abordarea raționalistă a limbii și, în cadrul acesteia, de universalismul lingvistic, similar cu viziunea lui József Péczeli, care vedea limba doar ca un mijloc de cunoaștere, un simplu vehicul, necrezând în specificitatea ei. Ulterior ideile lui Aranka despre limbă s-au îndreptat spre o abordare empirică, care acordă atenție idiomurilor, cele două tendințe filosofice afirmând primatul gândirii asupra limbii. Posibilitatea traducerii ideilor dintr-o limbă străină în cea vorbită în teritoriu era o temă preferată în discursul epocii, au existat și dezbateri aprinse între cele două tabere, adică susținătorii traducerii libere și cei a celei stricte. Convingerea ambelor tabere a fost că traducerea era importantă pentru dezvoltarea limbii, pentru educația morală, ca și pentru atragerea tinerei generații (tineri și tinere deopotrivă) spre „științele mai frumoase”, adică cele umaniste, urmând ca ulterior să descopere și științele profunde. De asemenea, trebuie remarcat faptul că nu doar astfel de considerații practice au stat la baza traducerilor. Problema prestigiului a apărut din anii 1790, când latina era deja văzută ca un adversar care trebuie învins, iar înălțarea limbii maghiare nu putea avea loc decât împotriva latinei, deoarece latina domina toate domeniile de comunicare, de la administrația publică până la știință. În acest context, traducerea operelor latine a fost un câmp de competiție pentru scriitori, așa că aceștia au încercat să demonstreze egalitatea limbii maghiare cu cea latină, capacitatea sa deplină și, nu în ultimul rând, adecvarea sa ca limbă a științelor și ca o limbă de stat. Schimbarea conceptului de națiune a arătat că, datorită imaginii națiunii percepută de factorii săi lingvistici și culturali, a crescut semnificația literaturii în limba maghiară, și cea a limbii maghiare în sine, dar și cea a relației dintre limbă și națiune. Aranka și contemporanii lui au afirmat în repetate rânduri în poemele sau declarațiile lor că simbolul unei națiuni este limba proprie, dar că limba ca garanție a existenței națiunii este condiționată, deoarece limba națiunii poate fi valabilă numai dacă este conectată de literatură. De aceea, prestigiul literaturii în limba maghiară crește atât de mult, întrucât literatura națională la nivel înalt este o dovadă a puterii limbii (starea limbii este legată de starea literaturii) și în același timp are impact asupra culturii și chiar și bunăstării economice a națiunii. Astfel, literatura servește și scopurile reprezentării, deoarece după un anumit timp literatura este considerată un mediu cultural care reprezintă națiunea, pentru care dobândește merite durabile, respect și pe care o ridică la rangul marilor națiuni europene. La fel ca și contemporanii săi, Aranka considera poezia ca o piatră de temelie pentru științele profunde, care te face să citești, să te educi, deci a considerat că menirea poeziei este de a fi

utilă patriei. Poezia în limba maghiară este, în acest concept, și un reprezentant al puterii și gloriei națiunii, element evidențiat de ceea ce s-a afirmat la publicarea volumului acestui poet, că prudența și ezitarea sa au apărut din conștientizarea greutății responsabilității la publicarea cărții: este legitim să stai în fața patriei dacă poți oferi ceva nou, ceva util pentru propria națiune și, prin urmare, nu numai reprezentarea de sine a fost importantă pentru el, ci și reprezentarea poeziei maghiare. Un alt aspect al relației dintre limbă și națiune este conștientizarea și exploatarea potențialului limbii maghiare, care a fost tratată în ultima parte a acestui capitol. Evaluarea și încercarea potențialului limbii maghiare și a posibilităților de exprimare lingvistică s-a întruchipat în îmbogățirea vocabularului, în traduceri sau în prezentarea comorilor ascunse ale limbii (fie că este vorba de expresii sau de opere scrise – cum ar fi lucrările lui Miklós Zrínyi) precum și în redescoperirea unei caracteristici importante a limbii maghiare privind literatura, și anume faptul că limba maghiară este mult mai potrivită pentru cultivarea anumitor forme de poezii cu o ritmică specifică decât cea la unor națiuni occidentale atât de dezvoltate precum franceza sau germana. Susținătorii necesității reînnoirii poeziei, odată cu creșterea prestigiului poeziei scrise în limba maghiară, alături de accentul pus pe unicitatea acesteia, încep să menționeze limba și cultura maghiară pe aceeași pagină cu cultura antică, comparație din care rezultă direct că nu mai este necesară imitarea modelului. Acest lucru este probabil legat de ceea ce formulează Aranka și Péteri Takáts în privința literaturii naționale autentice. Gândurile consemnate în prefața volumului lui Aranka, potrivit cărora maghiara este potrivită pentru cultivarea tuturor celor trei vârste, indică modul în care, în doar 15-20 de ani, credința și speranța în puterea și posibilitățile de dezvoltare ale limbii națiunii au devenit certitudini.

Ultimul capitol al cărții este *Allegóriajátékok Aranka György költészetében. Az alkalmi verstől a bölcséleti-moralizáló hazafias tankölteményig* (Jocuri alegorice în poezia lui György Aranka. De la poezia ocazională până la cea patriotică, filosofică, moralizatoare). Poemul lui Aranka, *Egy jó ifjú Ferenc napjára* (Pe ziua unui tânăr de nădejde numit Ferenc) se axează pe alegorii ludice, care se interpretează aici ca un joc poetic bazat pe dualitatea disimulării și prezentării gândurilor, ca o simultaneitate a realității și a ficțiunii, ca pe o piesă liberă. Ideea inițială a fost că spre sfârșitul anilor 1790, atenția lui Aranka s-a îndreptat treptat și mai profund către studiul filozofiei, ca urmare, poeziile acestei noi ere poetice ne dezvăluie un poet care încearcă neobosit să înțeleagă fenomenele naturii și în aceasta funcționarea, scopul și relațiile sociale ale omului, astfel poemul în sine poate fi de fapt interpretat ca o însumare a punctelor de vedere filosofice ale lui Aranka. Ieșind din cadrul conținutului poeziilor ocazionale, ocolind orizontul așteptărilor – poetul

conferă lucrării un sens filozofic, astfel, poemul ocazional îi oferă posibilitatea de a-și exprima punctele de vedere moralizatoare, lingvistice și filozofice. În timpul examinării structurale a poemului, s-a remarcat existența unei triple eșalonări. Începutul sentimental este suma diferitelor puncte de vedere filosofice: viziunea mecanică asupra lumii lui Newton, doctrina migrației sufletului – filozofia antică – și transformarea speciilor – concepția lui Diderot despre natură –, a apărut ideea stoicistă și neoplatonistă a dizolvării inevitabile în natură. Urmează etapa centrală, interpretativă (luarea în considerare a situației țării și a națiunii în raport cu trecutul și prezentul, situația societății, limbii și culturii maghiare), apoi finalul, în care autorul își centrează atenția pe destinatar, formulând concluzii. Aranka tematizează ideea schimbării constante a lumii, trecerea omului, formulată într-o dimensiune filosofică, transformată într-un joc alegoric, cu trecerea existenței națiunii, acest lucru îi oferă un motiv să se joace chiar cu ideea morții națiunii de dragul efectului dramatic. Toate acestea au scopul de a încuraja destinatarul poeziei să facă un sacrificiu pentru națiunea și limba maghiară. Una dintre temele centrale ale poemului este problematica limbii și, în cadrul acesteia, relația dintre limbă și națiune, despre care am mai vorbit și pe baza acestei opere. Am subliniat, de asemenea, una dintre sursele de inspirație pentru poemul său. După o examinare comparativă și contextuală, s-a dovedit faptul că Aranka era unul dintre acei poeți care au conferit un rol eroic scriitorilor în valorificarea a limbii maghiare, lupta desfășurându-se pe domeniul literaturii și în folosul națiunii. Concluzia poemului este că singurul scop apreciabil din viață este de a munci pentru națiune, pentru limbă, pentru a îmbunătăți soarta națiunii, aceasta fiind o activitate reală, acceptabilă, eternă. Ca rezultat al cercetării manuscrisului, se prezintă, de asemenea, o mostră din istoria receptării poemului prin critica lui Ferenc Kazinczy și se interpretează textul și dinspre posibilul destinatar al poemului (contele Ferenc Teleki de Pázmós).

Cartea nu s-a născut din necesitatea re-canonizării sau reabilitării, ci din considerația stimulativă de a cunoaște moștenirea scrisă a poezilor și micilor maeștri transilvăneni. Cercetarea nu a considerat textele lui Aranka doar ca o curiozitate, ca un corpus de texte, ci ca o operă, care este valoroasă datorită istoricității sale și ca document de epocă. Datorită unicității sale această operă merită să fie explorată și interpretată, pentru că fără îndoială contribuie la înțelegerea mai bună a literaturii și a lumii ideilor din această epocă complexă numită iluminism.